

Synpunkter på Försvarsberedningens rapport Ds 2023:34

Nedan följer Rikssarkivets synpunkter på åtgärdsförslagen i Försvarsberedningens delrapport *Kraftsamling. Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret* (Ds 2023:34).

Cybersäkerhet och digitalisering

På s. 231 i rapporten säger Försvarsberedningen att ”Sveriges digitala tillgångar ska inte kunna förstöras, manipuleras eller hamna i en angripares händer.” Som ett led i förberedelserna för höjd beredskap och krig behöver därför planer upprättas för hur viktig information ska skyddas.

Rikssarkivet menar att sådana planer enklast och mest effektivt kan åstadkommas om beredskapsplanering är integrerat i myndigheternas ordinarie informationshantering och arkivbildning. I myndigheternas dokumenthanteringsplaner och arkivbeskrivningar definieras då vilken information som behöver särskilt skydd i händelse av höjd beredskap eller krig. Samtidigt kan det planeras för särskild förvaring och skyddsdigitalisering, vilket kan samordnas och i vissa fall genomföras av Rikssarkivet som ett led i myndigheternas leveranser av arkiv. Beredskapsplaneringen blir på detta sätt en del av den verksamhet som ändå genomförs, inte en parallell insats som kräver resurser och måste underhållas.

Ett stort antal myndigheter har levererat stora mängder data till Rikssarkivet, både digital information och analog på papper. Detta inkluderar stora bestånd av aktuell grunddata och annan samhällsviktig information. Rikssarkivet är därför, som arkivmyndighet för statliga myndigheter, en självklar aktör inom arbetet med att säkra data inom ramen för totalförsvaret.

Många myndigheter och andra aktörer är små och har begränsade resurser, men har informationstillgångar i sina arkiv som är viktiga för samhällets funktionalitet. Risken är att beredskapsfrågorna när det gäller informationshantering stannar vid ett fåtal större myndigheter med stora resurser på det digitala området, eftersom mindre myndigheter inte har kapacitet att bygga upp lösningar för säker förvaring utöver de lokaler man redan har, till exempel för undanförelse. För många skulle det också vara en beredskapshöjande åtgärd att överlämna mer av sin information till

Rikssarkivet, eftersom de i en krigssituation skulle ha svårt att skydda den själva.

Rikssarkivet vill också framhålla att den information som behöver skyddas finns både hos myndigheter och hos andra aktörer, som exempelvis företag och affärsdrivande verk med verksamhet som är kritisk för samhällets funktionalitet. Rikssarkivet har för 2024 ett regeringsuppdrag i regleringsbrevet att ”identifiera information som är att betrakta som samhällsviktig och därmed särskilt skyddsvärd att bevara.” I uppdraget ingår att redogöra för eventuella behov av beredskapsåtgärder för att skydda denna typ av data. Bakgrunden till uppdraget är att bevarandet av samhällsviktig information är reglerat på olika sätt eller i vissa fall inte alls, vilket kan medföra att den inte bevaras eller får tillräckligt skydd. Rikssarkivet vill ha rätt att föreskriva om bevarande, vilket är en förutsättning för att kunna ställa krav på beredskapsinsatser.

Kulturarv, digitala tillgångar och cybersäkerhet

Rikssarkivet är expertmyndighet inom arkivområdet och även utpekad som ansvarig myndighet för arkivhandlingar i förordningen om undanförelse och förstöring (1993:243). För Rikssarkivet är kulturarv en begränsad del av vårt uppdrag, men det är ett område där vi under många år har arbetat med beredskapsåtgärder som vi fortfarande har stor nytta av. Ett exempel är att vi redan på 1950-talet började göra kopior av historiskt värdefulla arkivhandlingar, först på mikrofilm och numera digitalt.

Bland det som på detta sätt säkerhetskopierats finns den unika svenska folkbokföringen som Rikssarkivet bevarar från 1600-talet och framåt, samlingar av medeltida pergamentsbrev, riksregistraturet, äldre skattelängder och domstolshandlingar, samt mycket annat. Även om arbete på detta område fortfarande återstår att göra har Rikssarkivet säkrat stora mängder kulturarv ur arkiven i digitala kopior som förvaras i säkerhetsexemplar både i Sverige och utomlands, via samarbetsaktörer i andra länder.

Rikssarkivet har en stor digitiseringsanläggning i Fränsta i Norrland där arkivhandlingar och annat kan skannas både för oss själva och på uppdrag från andra myndigheter. Uppdragen är inte begränsade till kulturarv, utan kan röra vilken slags information som helst som myndigheter vill ha digitaliserad. Rikssarkivets anläggning i Fränsta är på detta sätt en resurs i skyddet av information även som en beredskapsåtgärd, eftersom ett sätt att öka skyddet är genom digitala kopior.

En annan del av skyddet av kulturarvet rör verksamhetskritiska it-system för att hantera samlingar och verksamheter. Det kan till exempel handla om samlingsförteckningar och register. Rikssarkivet administrerar Nationella arkivdatabasen (NAD), som är en referensdatabas med arkivförteckningar från vår egen verksamhet, men också från kommun- och regionarkiv, folkrörelse- och föreningsarkiv, näringslivsarkiv, museer, bibliotek med

flera. Via NAD går det att få en överblick över större delen av de arkiv som finns i Sverige, samtidigt som arkivförteckningarna är säkrade där. Det betyder att det går att rekonstruera vilken information som funnits i en viss verksamhet, även om den utsätts för en cyberattack eller förstörs på annat sätt.

När det gäller informations- och cybersäkerhet ligger Riksarkivet på en mycket högre nivå än de flesta andra inom kulturarvsområdet och räknas som en säkerhetskänslig verksamhet i enlighet med säkerhetsskyddslagen. Riksarkivet kan därför inom cybersäkerhet och det digitala området vara ett stöd för hela kulturarvssektorn. Det tror vi är viktigt eftersom många av de aktörer som ingår där inte har resurser att själva ordna till exempel säkra serverhallar eller arkivlokaler för säker förvaring av digitala databärare. Med överenskommelser om samverkan mellan Riksarkivet och andra inom kulturarvssektorn bör det vara ganska enkelt att inom ramen för ordinarie verksamhet stärka beredskapen på detta område.

Säkra lokaler

Försvarsberedningen skriver också att helt andra typer av trygga förvaringslösningar för kulturarvsföremål kommer att krävas. I frågan om säkra lokaler har Riksarkivet bättre förutsättningar än många andra inom kulturarvsområdet. Inom arkivsektorn är standarden på arkivlokaler generellt sett hög i och med att Riksarkivet har föreskrifter som ställer stora krav.

Om skulle bli nödvändigt med undanförel skulle det dock för arkiven inte i första hand handla om kulturarv. Betydligt mer kritiskt är läget för de stora bestånd hos både Riksarkivet och övriga statliga myndigheter som innehåller säkerhetskänslig och samhällsviktig information, både digital och analog – undanförel och evakuering är för sådan information säkerhetsmässigt mycket mer komplicerat att genomföra eftersom den inte får röjas eller hamna i fel händer.

Ett problem är att det saknas evakueringslokaler som kan användas om det på grund av krig eller en fredstida kris blir nödvändigt att utrymma eller undanföra arkiv, antingen från någon av Riksarkivets depåer eller som förvaras hos någon myndighet. Ett antal stora myndigheter har omfattande bestånd av arkiv i egna depåer. Drabbas någon av dem av till exempel brand eller vattenskador behöver evakueringslokaler finnas tillgängliga. Riksarkivet kan i en sådan situation ge råd och praktisk hjälp för att rädda arkivhandlingar som blivit skadade. Men inom nuvarande finansieringsmodell har Riksarkivet inte resurser att ha arkivlokaler som står tomma utifall en evakuering skulle bli nödvändig. En beredskapsåtgärd för att kunna rädda och skydda information vore därför att Riksarkivet fick finansiering för sådana lokaler.



Beredskapsmyndighet

Slutligen håller Riksarkivet med Försvarsberedningen om att det behövs beredskapsmyndigheter inom kulturområdet, särskilt vad det gäller kulturarv eftersom det ställer stora krav på utövarna.

Riksarkivet anser att vi ska vara en av beredskapsmyndigheterna, i egenskap av tillsyns- och expertmyndighet inom arkivområdet, som arkivmyndighet för statliga myndigheter, samt utpekade som ansvariga i förordningen om undanförsel och förstöring. Även utanför kulturarvsområdet har Riksarkivet en viktig roll inom totalförsvaret eftersom att vårt uppdrag är att se till att samhällets information bevaras.

Karin Åström Iko, riksarkivarie

Marie Lennersand, säkerhetschef